

Kulturhusenes nyhedsbrev marts 2012

Artikel: Kulturhusene og læring for livet

Af Hans Jørgen Vodsgaard, mag. art. Leder af Interfolk, Institut for Civilsamfund

Efter at EU Kommissionen i 2000 udsendte "Memorandum om Livslang Læring" har begrebet "livslang læring" fået en central placering i medlemsstaternes uddannelses- og kulturpolitik. Begrebet henviser til, at vi lærer livslangt fra vugge til grav og livsbredt både gennem formel læring fra grund-skolen til universitetet med eksamensbeviser og mere frit gennem den ikke-formelle læring i folkeoplysningen og den uformelle læring i foreningslivet og de frivillige kulturelle aktiviteter.

Imidlertid er dagsorden for livslang læring i EU og herhjemme domineret af ensidige erhvervsrettede mål om beskæftigelsesegnethed og økonomisk konkurrenceevne, der søger at underlægge civilsamfundets frie aktiviteter til markedets behov, og som er blind for vigtige humane og demokratiske læringsmål i folkeoplysningen og det frie kulturliv.

Livslang læring er langt fra noget neutralt begreb, men rummer modstridende interesser og forståelser. Det tager del i en bredere kulturkamp eller paradigmestrid om, hvad det er for et samfund vi ønsker, og den kulturkamp indgår kulturhusene også i. For de har et klart ståsted i civilsamfundet og dets frie læreprocesser, som sigter mod at skabe frie kulturelle rum for at vi kan danne os som medmennesker og medborgere.

Kulturhuse som læringscentre

Her i Grundtvigs fædreland kan man sige, at kulturhusene sammen med den frie folkeoplysning og foreningslivet i civilsamfundet repræsenterer "Læring for livet". For kulturhusene kan bestemmes som lokalt baserede læringscentre, hvor de enkelte borgere og civilsamfundets organisationer får rammer og støtte til at udfolde frie læringsaktiviteter.

De lokalt forankrede huse er kendetegnet ved, at de fremmer lokale kunstneriske, kulturelle og sociale initiativer ikke kun ved at stille fysiske rammer og faciliteter til rådighed, men også ved at ansatte og frivillige er med til at støtte, udvikle, formidle og kvalificere initiativerne og aktiviteterne. De kulturelle centre har på

den måde en central rolle som facilitatorer af ikke-formelle og uformelle læreprocesser inden for kunstneriske, kulturelle og sociale aktiviteter i det lokale civilsamfund.

Kulturhusene repræsenterer en livslang læring i forlængelse af den frie folkeoplysning og det frie foreningslivs mål om at tilbyde læring for voksne uden et konkret erhvervsrettet sigte. Læringen i husene sigter mod en personlig dannelse som medmenneske og demokratisk dannelse som medborgere i frie fællesskaber. Tilsvarende er læringen her fri og frivillig, og den styres ikke af formelle læseplaner, men af behovet for personlig udvikling, kulturel samhørighed og aktivt medborgerskab. Disse læringsmål er betydeligt bredere end i de formelle uddannelser og repræsenterer en mangfoldighed af lærings-metoder, curricula og deltagere, og læringen bygger typisk på en erfaringspædagogik med aktiv udveksling af erfaringer, ideer og værdier mellem deltagerne. En betydelig vidensudvikling er knyttet til gruppeprocesser, som kan myndiggøre deltagerne ud fra deres egne betingelser.

Kulturhusene kan på den måde siges at fremme en selvstændig læringskapacitet i det civile samfund der fremmer humanistiske værdier og giver lokalbefolkningen nye muligheder for at få demokratisk indflydelse på deres eget og det fælles liv.

Paradigmestrid om livslang læring

Som sagt er dagsordenen om livslang læring indlejret i en bredere paradigmestrid eller kulturkamp om hvad for et samfund, vi ønsker. Den strid, som kulturhusene også indgår i, skal her kort beskrives.

Ideen om livslang læring er ikke ny. I den europæiske idéhistorie har den humanistiske tradition altid set uddannelse og oplysning som afgørende for menneskelig frihed og demokratisk udvikling. For de gamle grækere var den vigtigste værdi at tilegne sig viden om verden og sig selv og dermed blive fuldgældige mennesker og borgere. Renæssancen og oplysningstiden videreførte denne forståelse, og især den tyske nyhumanistiske dannelsestænkning betragtede livet som en livslang oplysning. Herhjemme fremhævede Grundtvig, at vi skulle lære livslangt ikke kun for arbejdslivets, men i lige så høj grad for menneskelivets og samfundslivets skyld. De indflydelsesrige angelsaksiske traditioner fra John Dewey og latinske traditioner fra Paul Freire repræsenterer aktuelle tilsvarende humanistiske og demokratiske synsvinkler.

Men begrebet "livslang læring" har i de seneste årtier først og fremmest fået indflydelse, fordi to vigtige internationale organisationer har været dets fortalere, nemlig UNESCO fra begyndelsen af 1970'erne og OECD fra 1980'erne. Der tales om livslang læring fra to meget forskellige forståelser. UNESCO forbinder livslang læring til menneskelig og demokratisk udvikling. Uddannelse og kultur er her en menneskeret og et mål i sig selv for et civiliseret samfund og ikke blot midler til økonomisk vækst og statslig forvaltning. OECD forstår derimod livslang uddannelse som en investering i "human capital" og understreger de kommercielle fordele.

I de seneste årtier har der været et glidende paradigmeskifte i den pædagogiske og kulturelle dagsorden fra en humanistisk diskurs med fokus på demokrati og dannelse til en instrumentel diskurs med fokus på økonomi og beskæftigelsesegnethed. Rationalet bag dette paradigmeskifte er den markedsdominerede globalisering, der har øget presset på de enkelte lande til at omstille alle sider af samfundet til de nye konkurrence-mæssige forhold på verdensmarkedet. Den teknokratiske planlægning og kontrol af uddannelse, forskning og kultur er strammet mere og mere, og uddannelse og kultur ses nu primært som et middel til at mobilisere landets økonomiske konkurrenceevne, mens de demokratiske og dannelsesmæssige mål er gledet ud.

Dette paradigmeskifte betyder med den tyske samfundsfilosof Habermas' ord, at den instrumentelle fornuft med rod i systemverdenen (staten og markedet) "koloniserer" den kommunikative fornuft i livsverdenen (civilsamfundet). Hermed skal alle områder af den livslange læring – såvel den formelle læring i det formelle uddannelsessystem som den ikke-formelle læring i folkeoplysning og uformelle læring i de frivillige foreninger - omstilles til at tjene markedets økonomiske behov. Læringens kvaliteter måles nu hovedsagligt ud fra dens værdi for erhvervslivet, mens dens humane og demokratiske kvaliteter i forhold til personlig dannelse og aktivt medborgerskab får stadig lavere prioritet.

EU's dagsorden for livslang læring

OECD's paradigme blev den nye metafortælling i 1990'erne med en stærk appel til meningsdannere, politikere og forretningsfolk, og den har præget forståelsen af uddannelse i EU-systemet meget, især efter at EU-Kommissionen i 2000 udsendte "Memorandum om livslang læring".

EU-Kommissionens primære mål med at fremme "livslang læring" var at styrke borgernes beskæftigelsesegnethed i forhold til den nye vidensbaserede økonomi i forlængelse af Lissabon-erklæringen fra 2000, hvor det strategiske mål var, at Den Europæiske Union skulle blive den mest konkurrencedygtige og dynamiske vidensbaserede økonomi i verden ved hjælp af en forstærket "livslang læring". EU-kommissionens forståelse lå milevidt fra vores omfattende europæiske tradition for humanistisk pædagogisk tænkning, hvor begreber som oplysning, myndighed, personlig dannelse og demokratisk læring og kulturel berigelse spiller en central rolle. En tænkning, som trods alt har præget og stadig præger lovgivningen på uddannelses- og kulturområdet i mange medlemsstater. Traditionen fra pædagogiske tænkere som Sokrates, Leonardo da Vinci, Erasmus, Comenius og Grundtvig, der kom til at navngive de forskellige EU-programmer for livslang læring, er nærmest uørlige i forslaget fra Kommissionen.

Der er en stadig tvetydighed i Kommissionens mål for livslang læring. På den ene side fremhæves hovedmålet om beskæftigelsesegnethed til gavn for erhvervslivet, på den anden side nævnes andre mål om aktivt medborgerskab, kulturel sammenhængskraft og personlig udvikling til gavn for et stærkt civilsamfund og en demokratisk kultur. EU's oplæg rummer, som Habermas udtrykker det, en stadig modsætning mellem samtidig at fremme den instrumentelle rationalitet for en effektiv systemverden og at sikre den kommunikative rationalitet for en fri livsverden,

EU-systemet har ikke entydigt taget parti i paradigmekonflikten, og selvom der er en klar over-vægt af instrumentelle forståelser, er der trods alt også en teoretisk og politisk åbning for humanistiske og demokratiske forståelser. I EU-systemet er der en vis forståelse for, at et velfungerende samfund ikke kun har brug for opdaterede medarbejdere, men også for aktive medborgere og oplyste medmennesker, og endnu vigtigere: Borgerne i et moderne samfund har også brug for en bredere læring, fordi ingen kan realisere sig selv fuldt ud i arbejdet - en aktiv, lærerig og meningsfuld fritid, der kan kompensere for arbejdslivets ensidighed, er en vigtig del af det gode liv.

Spørgsmålet er så, om der findes tilsvarende åbninger i den nye danske centrum-venstre regering. Foreløbig er det svært at se reelle nye signaler i forhold til den tidligere centrum-højre regering, også inden for de bløde politiske områder som forskning, uddannelse og kultur. Videnskabsministeren taler uændret om fra forskning til faktura, undervisningsministeren taler uændret om at øge indsats med læse- og regnefærdigheder som svaret på den faldende lærelyst i folkeskolen og frafaldet i ungdomsuddannelserne, men trods alt har vores nye kulturminister kommet med nye signaler om, at folkeoplysningen og det frivillige kulturliv skal styrke deres traditionelle kerneydelser. Så der kan øjnes enkelte lys i det fortsatte mørke.

Den frie kultur

Men de lys får kun næring, hvis der kommer flere kritiske modsvar i den offentlige debat fra civilsamfundets fora og foreninger. Uden det vil den nuværende regering fortsætte sit reformarbejde med at mobbe de ledige, efterlønsmodtagerne, kontanthjælpsmodtagerne, førtidspensionisterne, de invalide og de ældre for deres manglende beskæftigelsesegnethed og nasseri på det hårdtarbejdende madpakkefolk; en mobning, der skal sikre populistisk tilslutning til velfærdsforringelser, topskattelettelser og øget social ulighed. Det næste logiske reformskridt kan blive at iværksætte sparerunder i den offentlige støtte til alle de mange samfundsmæssige aktiviteter, herunder kulturhusene, der ikke bidrager til at fremme arbejdsudbuddet, beskæftigelsesegnetheden og landets konkurrenceevne på det globale marked.

Det er svært at tro det, men for tiden har vi en såkaldt rød regering, der overgår den tidligere blå regering i nyliberale initiativer og politisk endimensionalitet. Man fornemmer ingen forståelse for, at et holdbart samfund ikke kun har behov for en effektiv systemverden, men også for en rig livsverden. Holdbare reformer handler ikke kun om at sikre økonomien, men også om at vedligeholde og udvikle demokratiet. Samfundet

og dets borgere har brug for læring både som mennesker i den personlige og civile sfære, som medborgere i den offentlige sfære og som medarbejdere i arbejdslivet. Der er behov for formel uddannelse og erhvervsrettet voksenuddannelse, der bidrager til en effektiv systemverden, ligesom der er behov for ikke-formel og uformel læring i det civile samfund, som kan fremme en rig og fri livsverden. Læring skal ske såvel for arbejdslivet som for det personlige, civile og offentlige liv.

En læringsteori og en uddannelsespolitik, der ignorerer disse forskelle og underordner al læring under snæver faglig læring og erhvervsrettet efteruddannelse repræsenterer en reduktionisme, der både er teoretisk svag og uddannelsespolitisk ubegavet. Det vil generelt ikke forbedre uddannelsessystemet, at man ensidigt fokuserer på faglig kompetenceudvikling på bekostning af musisk-praktiske fag, alsidig personlig udvikling og fri lærelyst, og det vil helt sikkert ikke forbedre den humanistiske og demokratiske læring i de fora og huse, hvor foreningsliv, amatørkunst og frivillige kulturelle aktiviteter kan udfoldes.

Hvad værre er, det kan underminere den demokratiske og civile kultur og svække den kulturelle sammenhængskraft. Selv på kort sigt kan det næppe øge beskæftigelsesegnheden og konkurrencekraften, men på længere sigt vil det med stor sandsynlighed svække den demokratiske og solidariske kultur i landet. For et samfund uden en rig livsverden er ikke bare et fattigt samfund åndeligt og menneskeligt set, det er et endimensionalt samfund, hvor samfundets livsnerve – en fri kultur, en kritisk offentlighed og et levende demokrati – tørrer ud.